

Morbror Gusten

Morbror Gusten var min ungdoms hjälte. Han lärde mig att ladda och avfyra en pistol, hur man läser sjökort och hur man blåser skummet av ett nyupphällt ölglas. Framförallt behandlade han mig som vuxen när ingen annan gjorde det. Liksom de flesta hjältar föll han, dessvärre med skam och vanära.

Han var officer vid kustartilleriet och stationerad på Rindö, där han också bodde med min mammas yngre syster Anna. Vid slutet av fyrtioalet hade han fortfarande sjötjänst, jag tror han var chef för en vedettbåt.

Midsommarafton 1948 var jag och mina föräldrar bjudna till moster och morbror för att fira helgen. På eftermiddagen fick jag följa med morbror till korthållsbanan, där han demonstrerade sin tjänstepistol, en Lahti m/40. Han ställde upp tomflaskor och annat på skjutvallen och jag träffade flera gånger. Jag var femton år och det var första gången jag avfyra ett eldvapen.

Inför helgen hade morbror ”organiserat” motorbarkassen Tärnan, en sexton meters salongsbåt av mahogny med två Gray marinmotorer. På kvällen lämnade vi Oskar Fredriksborg för en lusttur mot Stockholms hamn. I cockpiten stod morbror på styrbordssidan och min pappa midskepps och de hade sina groggar i ett särskilt ställ med utskärningar för glasen. I salongen förnöjde sig moster och mamma på ungefär samma sätt. Från stängen akterut vajade den tretungade örlogsflaggan, vilket jag tyckte var ljuvligt fräckt.

Vi passerade Blockhusudden och gick vidare mot Nybroviken. Från Gröna Lund hördes vrål och musik. Det började bli kallt och morbror och pappa skulle förena sig med damerna.

- Du styr, sade morbror kort till mig.

- Men, sade jag. Morbror log snett.

- Där är kortet och där är kompassen, sade han, håll tolv knop utanför hamnen och gå mitt i farleden.

- Okej, sade jag och tänkte: fy fan. Sedan blev jag lämnad ensam.

Jag kan fortfarande visualisera förarplatsen. På panelen fanns runda instrument med mörk botten och ramar av metall; oljetryck, temperatur, RPM, logg och distans. Ratten var slät, av fernissat körsbärsträ med metallekrar i form av ett kors och en äpplestor kulmutter i centrum. Gasreglaget av förkromad mässing satt under ratten och löpte på en kvadrant med kuggskärning. Kompassen var i knähöjd åt vänster. Backslaget manövrerades genom durken med en kraftig stålspek.

Givetvis gick det bra. Efter en knapp timme närmade jag mig Stegesund och anropade morbror.

- Vadå smalt. Sade han, kvastar om babord och slätor om styrbord och fem knop. Som avslutning fick jag försöka lägga till. När vi gick iland blinkade morbror åt mig.

- Tja, det var ju nästan godtagbart, sade han.

Morbror Gusten söp. Hann var inte i verklig mening alkoholist ty han var nykter under långa tider och för det mesta i tjänsten. När han drack var det emellertid i kopiösa mängder och alltid med samma slut: medvetlöshet. Till en början märktes nästan ingen skillnad alls; när andra började bli runda under fötterna och löste världsgåtor blev morbrors tal och rörelser endast något långsammare. Sedan var det som om hans maskineri gradvis stannade av och till slut stoppade helt. De som försökte hålla jämna steg med honom hade för länge sedan fallit ifrån. I detta stadium satt morbror orörlig och till synes utan kontakt med omvärlden. Till slut föll han under bordet eller fick hjälpas till sängen. Härvid var största försiktighet av nöden. Sades det, ty han kunde utan varning upphäva ett rytande och klå upp vem som helst i närheten. Jag blev själv aldrig vittne till något sådant, men jag trodde mer än gärna på ryktet.

Morbror Gusten var den första som bjöd mig på lokal.

Det var i september samma år som båtfärden. Vi hade besökt Ostermans marmorhallar för att se fotoutställningen ”atombombens offer”. Utställningen innehöll en del verkligt saftiga saker: likhögar, förkolnade kroppsdelar och i huden inbrända föremål. I ett särskilt rum visades film från de japanska städerna. Jag kände mig inte särskilt upprörd; en femtonåring kan inte koppla sådana ohyggligheter till sitt eget liv eller sina känslor. Emellertid påverkades jag uppenbarligen omedvetet, ty när jag kom ut ur filmrummet slocknade jag plötsligt och fann mig efter några sekunder liggande med kinden mot marmorgolvet. Ur mitt grodperspektiv såg jag skor och byxben röra sig och jag förstod ingenting. Till sist hjälptes jag in i ett slags akutrum och fick vila mig på en bår. Morbror blev först lite orolig, men insåg snart att det var en vanlig svimning.

- Nej fan, sade han, nu behöver vi en liten fortifikation, både du och jag.

Så vi förflyttade oss ett femtiotal meter norrut på Birger Jarlsgatan, till gamla Sturehof. Servitören vilade blicken aningen länge på mig, men jag var stor för min ålder och ingen sa gärna emot morbror Gusten. Vi fick varsin halvliter öl, kanske porter, vad visste väl jag. Glasen ställdes på gröna filtunderlägg och morbror blåste världsvant bort skummet som stänkte på bordet. Något tafatt försökte jag göra sammaledes. Jag minns inte vad vi talade om, om något, ty morbror var en ordknapp person även när han var nykter.

Året efter blev morbror Gusten suspenderad i sex månader på grund av grov sjöfylla. Jag fick på omvägar höra flera berättelser om denna händelse; vilken av dem som är sann vet jag inte, för varken jag eller mina föräldrar vågade fråga honom direkt. Enligt en version låg han vid Dalaröbryggan och inväntade officerare som skulle avdöma ett sjöslag på Nämndöfjärden. Dessa stridsdomare sammanträdde på Saltsjöbadshotellet och blev av någon anledning försenade. Vid embarkeringen av morbrors vedettbåt uppstod sålunda en avsevärd stress och någon glömde bort att lossa förtöjningarna. När sedan morbror kommenderade ”full fart fram på bägge” följde delar av bryggan med ut på sjön. Utredningen visade att de flesta ombord var på trycket, inklusive

stridsdomarna, men morbror som var fartygschef blev förstås nitad.

En annan variant av berättelsen går ut på att man vid samma tillfälle kommit ut till övningsområdet och under en paus i stridshandlingarna idkat målskjutning med pistol från bryggan. En viss flaggman fick härvid en kula genom mösskärmen och morbror blev givetvis till slut syndabock. För att förstärka ekonomin under suspenderingen tog morbror Gusten jobb som utkastare på Vaxholms hotell. Socialt sett var det ett steg ned, men rent personligt säkert en vinst. Närheten till sprit och servitriser var behaglig och i själva utkastandet fick han förena nytta med nöje. Allt detta tilltalade min tonårssjäl och morbrors hjältegloria lyste klarare och klarare. Jag tyckte helt enkelt att han var en salt jävel.

Morbror Gusten gick det till slut riktigt illa för. En höstkväll på femtiotalet var han dagofficer och sålunda skyldig att vara tillgänglig – och nykter – på kasernområdet. Efter ett ansenligt groggande på mässen tog han tjänstebilen och drog iväg för att inspektera någonting på andra sidan ön. Han körde emellertid så darrigt att han blev hejdad av vakten och anmodad att fortsätta till fots. Det kunde ha stannat därvid, man är rätt liberal i det militära. Men icke morbror Gusten. Han avväpnade omedelbart posten, spöade upp honom och låste för säkerhets skull in honom i arresten. Morbror fortsatte sedan färden, medförande vaktens tjänstevapen. Det blev rättegång, sex månader på Bogesund och avsked på grått papper.

Jag träffade faktiskt morbror Gusten en gång till i livet, i början på sjuttioalet. Det var på ett stort köpcentrum norr om stan. Efter att ha utfört några ärenden strosade jag mot utgången. Vid raden av kundvagnar stoden, som jag tyckte, äldre person och micklade med kedjelåset. Han fick ut enkronan och räknade sedan en handfull mynt. Så vände han om och gick mot bolaget. Det var morbror Gusten.

BENGT BERGSTRÖM

En flaggman är chef för en större enhet i flottan.

Bogesund var under denna tid alkoholistanstalt